

Antik hatás a National Mall épületein

Podmaniczky Réka
Konzulens: Kiss Zsuzsanna Emília

TDK 2023

Budapest Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék

Tartalom

Bevezető	2
Stílusismertető	3
Washington, a szövetségi főváros	4
National Mall	6
U. S. Capitol	7
National Gallery of Art	13
Jefferson Memorial	14
Lincoln Memorial	15
Összegzés.....	16
Építész életrajzok.....	18
Képjegyzék	25
Források	39

Bevezető

Tanulmányom témája az antik hatás megjelenése az amerikai építészetben a washingtoni National Mall épületeit vizsgálva.

Az Egyesült Államok 18. századi időszakában minden jelentősebb esemény Észak-Amerika keleti partjához kapcsolódik, legalábbis történelmi szempontból. Az első egyetemek, bankok, könyvtárak, mindaz, ami az erős polgári réteget szimbolizálja, mind ezen a területen épült.¹ Nagyjából ezzel egy időben kezdett kialakulni az amerikai nemzeti identitás, s bár ez a folyamat Európában is jelen volt, az Újvilágban a nemzeti szimbólumok megtalálására, illetve megalkotására való törekvés hatványozottan jelen volt. Ennek oka leginkább az állam fiatalságában keresendő, hiszen míg az európai társadalmak múltjukban és történelmükben keresték azt, ami egy nemzetté kovácsolja őket, Amerika, lévén, hogy önálló történelemmel nem igen rendelkezett, rákényszerült arra, hogy az eszmében és annak gyökereiben találja meg az embereket összefogó erőt.

Ily módon került kapcsolatba Amerika társadalma a szabadság, egyenlőség és a demokrácia szülőhazájával, az ókori Hellasszal, és kölcsönözte tőle nem csak az ideológiát, de az építészeti stílust is. Hiszen mi tudná jobban reprezentálni a polgárság erejét, mint a középületek?

Ennek pedig legékeesebb példája a washingtoni National Mall mely kétszáz év alatt nyerte el mai formáját s melynek legtöbb épületét tagadhatatlanul az antik világ ihlette.

Tanulmányomban az ókori görög-római hatást, illetve annak hagyományos és „eltorzult” megjelenését vizsgálom a National Mall épületein, valamint, hogy hogyan, és minek befolyására változott az antik stílus jelenléte az utóbbi két évszázad alatt. Fontos megkülönböztetnünk a római és a görög stílust egymástól. Gyakran pedig az épület értelmezése során meghatározó többletjelentéssel bír, hogy az antik mely korszakát vették alapul a tervezés során. Ugyanakkor ezek a stílusjegyek számtalan esetben párhuzamosan, akár egy épületen, egymást kiegészítve vannak jelen. Más, a tanulmányom szempontjából kisebb jelentőséggel bíró építészeti korszakok befolyása csak említés szintjén jelenik meg a dolgozatban a komplexebb megértést szolgálva.

Emellett keresem a választ a legfontosabb kérdésre, vajon Amerika elérte-e eredeti célját, sikerült-e megalkotnia azt, amit amerikai stílusnak és amerikai építészetnek nevezhetünk.

Stílusismertető

Klasszicizmus

A klasszicizmus a 18. század második felétől uralkodó stílustörténeti korszak mely a megelőző korszakok, de leginkább az antik görög-római mintákon alapszik.²

Először ebben az időszakban került a polgárság a megrendelő szerepébe. A társadalmi rendek átalakulásával új funkciókat betöltő épületekre volt szükség, így bankokra, parlamentekre, szállodákra, de ebben az időben jelent meg újra az emlékműépítészet is. A klasszicizmus puritánsága, letisztultsága erősen szemben áll az azt megelőző barokk túldíszítettségével és nagyzolásával, így a polgári réteg könnyen tudott azonosulni ezen korszak mélyebb filozófiai jelentésével. Ezért is lehet, hogy a klasszicizmus a felvilágosodás bölcsőjében, Franciaországban virágzott leginkább.³

Klasszicizmus Amerikában

A kezdeti időszakban a telepesek az európai stílusokat hozták magukkal és alkalmazták az újonnan felfedezett kontinensen. Mivel ekkor még nem gondolkodtak önálló nemzetként, nem volt szükség saját építészeti stílus kialakítására. Legelőször a függetlenségi háború után jelent meg az igény egységes amerikai stílus megteremtésére. Ebben a Jefferson^a vagy Federal időszaknak nevezett periódusban (1790-1830) a teljes szövetségi főváros mellett számos fontos közigazgatási épület, egyetem, könyvtár és bank épült a keleti parton, melyek később szimbolikussá váltak a nemzet számára. Az ezt követő amerikai Greek revival-ként is azonosítható korszak (1820-1860) szintén nagy befolyással volt a városok arculatára, kiváltképp Washington esetében. Annak ellenére, hogy ez a periódus a 19. század közepén véget ért, Európától eltérően az amerikaiak még jóval később is visszanyúltak ehhez a stílushoz (Lincoln Memorial). Ennek oka főként az amerikai szemléletmódban gyökerezik, mely magára talált az ókori demokráciák szabadelvűségében.⁴

^a Thomas Jefferson szerepéről a tanulmány végén, az életrajz szekcióban részletezem

Washington, a szövetségi főváros

Washington D. C. története

Az Amerikai Egyesült Államok fővárosának megszületéséhez vezető első lépés az 1787-ben aláírt Egyesült Államok Alkotmánya volt, melyben meglehetősen pontosan definiálták egy, az állam szervezett működéshez elengedhetetlen szövetségi kerület paramétereit.⁵ Ennek szükségességére az 1773-ban történt pennsylvaniai lázadás néven ismert eset hívta fel a figyelmet, amely során a katonák megtámadták az akkor még Philadelphiában székelő kongresszust. James Madison egyik esszéjében hosszan értekezik az esetről és megoldásként egy, az államoktól elkülönülő kormány-székhely létrehozását indítványozza a független és biztonságos igazgatás érdekében.⁶

A székhelytörvényt végül 1790-ben szentesítették, mely kimondta egy száz négyzetmérföldnél nem nagyobb terület kisajátítását a Potomac folyó mellett. Így végül az az új fővárost Maryland és Virginia határán alapították meg, jelentős részt kiszakítva mindkét államból.^{7 b}

Washington városszervezése

Washington építészetiileg tervezett város mivoltját az eredetileg négyzet alapú településszerkezet is jól mutatja, mely egészen 1847-ig fennmaradt, amikor is Virginia állam egy népszavazást követően visszakapta elvesztett területeinek egy részét⁸. Az Államok fővárosa azért speciális az európai példákhoz képest, vagy akár amerikai városokkal összehasonlítva, mert kifejezetten egy adott funkcióra, egészen pontosan az Egyesült államok igazgatásához szükséges intézmények számára lett tervezve. A spontán és történelmi események hatására történő kialakulás helyett egy logikus, előre meghatározott, funkcionalitást szem előtt tartó településszerkezet alapján megalkotott városról beszélünk, melynek tervezése során figyelembe vették a különböző közigazgatási intézmények igényeit, illetve ezek kapcsolatát egymással.

Pierre (Peter) Charles L'Enfant (1754-1825) francia születésű építész 1791-ben kapott megbízást Washington elnöktől az új főváros megtervezésére. Munkája során az európai barokk mintákat vette alapul, a széles sugárutak és nyílt terek ezért is idézik kicsit Párizs hangulatát.⁹

^{bb} 1. kép

1792-ben az építész és az elnök között felmerülő konfliktusok miatt Andrew Ellicottot vette át a tervezés vezetését, aki bár kisebb változtatásokkal, de jórészt megmaradt az eredeti terveknél.

Az utolsó jelentős léptékű átépítések a 20. század elején történtek, mely során megszépítették a Mall és a Capitolium látképét, felszámolták a nyomornegyedeket és egy nagy kiterjedésű parkrendszert hoztak létre.

A terv

L'Enfant terveinek rendszerét a terület szabályos négyzetes formája határozta meg, a város két központi elemének a Capitoliumot és az Elnöki Házat (később Fehér ház) jelölte ki.¹⁰ Az utcákat szabályos észak-dél és kelet-nyugat irányú rácsos rendszerben tervezte, ezek egyhangúságát csak az átlós sugárutak törik meg, melyek kereszteződéseiben kiemelt funkciókat betöltő épületeket emeltek. Köztük a legjelentősebb a Kongresszusi Ház, ami a 0:0 hosszúsági fokon, a város centrumában helyezkedik el.¹¹

Az eredeti tervben szereplő legnagyobb, 122 méter széles, a mai National Mall területén áthaladó, a Capitoliumtól a csak a terveken megvalósuló Washington szoborig futó sugárút végül nem épült meg. Ellenben a város legfontosabb két épületét, a U. S. Capitolt a Fehér házzal összekötő sugárút, Pennysilvan Avenue, az eredeti elképzelésekkel ellentétben a város egyik legfontosabb utcájává nőtte ki magát.¹²

Az építész által megálmodott csatornarendszert – közismert nevén Washington City Canal – anyagi problémák miatt csak 1810 és 1815 között sikerült megvalósítani.^{13c}

^c 2. kép

National Mall

A National Mall, hivatalos nevén National Mall and Memorial Parks 1,2 négyzetkilométeren terül el Washington D. C. központjában. A park a Capitolium és a Lincoln Monument Közti kelet-nyugat irányú tengelyen húzódik és nyolcvan történelmi épületnek és emlékműnek ad otthont, de növényvilága is figyelemreméltó. Több mint kétezer amerikai szil és háromezer japán cseresznyefa szegélyezi a sétányt.

A National Mall megnevezés legelőször 1802-ben bukkan fel egy térképen, és egy, a Capitoliumtól nyugatra fekvő ligetes területet definiál. A nevet valószínűleg a londoni The Mall sétányról kapta, mely a korszakban nagyon divatos helynek számított a Buckingham palota közelében.

A mai főváros helyén ekkoriban dombok, erdők és mocsarak feküdtek, de mindez nem akadályozta meg L’Enfant abban, hogy erre a területre álmodja meg az Egyesült Államok központját. Az építész egy grandiózus, a nemzet nagyságát reprezentáló tervvel állt elő, azzal a háttérgondolattal, hogy minden polgár egyenlő. Ezen, a korszakban meglehetősen amerikainak számító eszmén alapul a Mall terve is, mely már kezdettől fogva nyitva állt minden látogató számára, nemzetiségtől vagy társadalmi hovatartozástól függetlenül.¹⁴

Miután L’Enfantot menesztették a National Mall beépítésének folyamata megszakadt. Andrew Jackson Downing tájépítész az 1840-es években több kisebb parkot tervezett a Capitolium mellé, ami bár előrelépés volt a terület addigi funkciójához, a tehénlegelőkhöz képest, de az eredmény még távol állt az egységes és méltó városképtől.

1901-ben a szenátus megalakította a McMillan Bizottságot, egy építészekből és mérnökökből álló csapatot azzal a céllal, hogy az eredeti tervek alapján módosítsák a város látképét. A fő inspirációforrást Versailles kertjei adták a nyitott füves területekkel és fákkal szegélyezett sétányokkal. Ekkor döntöttek arról, hogy az akkor még csak terveken létező Lincoln Memorialt a Mall-ban helyezték el. Megszületett az elképzelés a színházakról, múzeumokról, középületekről, melyek sora közrefogja a parkot. Bár a park többé-kevésbé elérte ma is látható formáját a második világháború után, azóta is folyamatosan változik és bővül. Ugyan L’Enfant tervének egy része sosem valósult meg, a Mall építései továbbra is az eredeti tervekre támaszkodnak minden egyes projekt során.^{15 d}

^d 3. kép

U. S. Capitol

Az Egyesült Államok Capitoliuma (hivatalos nevén United States Capitol) a világ egyik legfontosabb közigazgatási épületegyüttese, mely magába foglalja a Kongresszusi könyvtárat, számos hivatal épületét, a U. S. Botanical Garden és természetesen a Capitoliumot (U. S. Capitol building). A köznyelvben a Capitol megnevezést a Kongresszusnak és Szenátusnak otthont adó épületre használják, a dolgozat további részében én is ennek megfelelően hivatkozom rá.

Nevének eredete

Az épület névadója valószínűleg Thomas Jefferson. Maga a szó „Capitol” a Capitolineus nevű helyben gyökerezik, amely Róma hét dombjának egyike¹⁶. A kezdetben egy jelentős Jupiter templomnak otthont adó magaslat később a város közigazgatási központjává vált.¹⁷ De nem csupán a Kongresszusi Ház és a benne ülő intézmények neve reflektál a Római Köztársaságra, az építészeti stílus is magán viseli az ókor dicsőségének lenyomatát.

„Így került harmóniába a forma és a tartalom”¹⁸

Történet

Eredetileg L’Enfant kapott megbízást a kongresszusi ülések helyének megtervezésére, de még mielőtt az első rajzok elkészültek volna, Washington menesztette. Így 1792-ben tervpályázatot írtak ki a Capitolium és az Elnöki ház megtervezésére. Ez a pályázat azonban sikertelennek bizonyult, a benyújtott tervek kiforratlannak találták, és végül nem hirdettek győztest. A kudarc oka főként abban rejlett, hogy az akkor még gyerekcipőben járó amerikai építészet nem rendelkezett elegendő ismerettel egy ilyen nagyszabású építkezéshez, ahol a stílus és a formai kialakítás legalább akkora szerepet töltött be, mint a szerkezet.^e

William Thornton (1759-1828) amatőr építész utólag, 1793-ban leadott tervei elsőprő sikert arattak; nem csak Washington elnök tetszését nyerték el, hanem Thomas Jefferson ízlésének is megfelelők voltak. Ez utóbbi kulcsfontosságúnak bizonyult, hiszen építészként és miniszterként is hatalmas befolyással rendelkezett a projektet illetően. Ugyanakkor ezt a tervet sem találták teljes mértékben kielégítőnek a szerkezeti hiányosságok miatt, így bár hivatalosan Thornton lett a Capitolium tizenkét főépítészé közül az első, a tervek áttekintésére és a költségvetés kidolgozására Stephen Hallet-et, egy korábban pályázó francia építészt

^e 5-6. kép

neveztek ki. (Stephen Hallet (1755-1825) volt a legesélyesebb az első díjra, de végül a terveit elvetették a francia hatás túlzott érvényesülése miatt).^{19f}

1794-ben Hallet-et leváltották mivel túlságosan el akart térni a Capitolium eredeti terveitől. James Hoban (1755-1831) és Benjamin Latrobe (1764-1820), a Fehér Ház tervezői kerültek a helyére. Az építkezés első szakasza 1793 és 1829 között folyt. Az építőanyagot Virginia homokkő bányáiból szállították, ami roppant nehézkes és időigényes műveletnek bizonyult. Néhány év alatt elapadtak a források és félő volt, hogy a kormányzati szervek nem tudják az épületet birtokba venni a tervezett időben. Emiatt 1796-tól minden munkaerőt és nyersanyagot az északi szárny befejezésére csoportosítottak át. Ennek ellenére mégsem készült el teljes mértékben az épület 1800 november 17-én re, a kongresszus első, Capitoliumban megtartott ülésére.^g

Benjamin Henry Latrobe-ot 1803-ban nevezték ki az építkezés felügyeletére, aki némi változtatással ugyan, de befejezte az épület déli szárnyát. 1811-ben újabb finanszírozási gondok akadtak a Nagy Britaniával vívott második háború miatt. Három évvel később ez a konfliktus majdnem végzetes lett az akkor még befejezetlen Kongresszusi Ház számára. A brit csapatok felgyújtották az épületet, a teljes pusztulást végül egy váratlanul érkezett vihar akadályozta meg.^h

Az építkezések 1815-ben folytatódtak Latrobe vezetése alatt, aki végül 1817-ben a finanszírozási gondok okozta nyomás miatt lemondott posztjáról. Helyére Charles Bulfinch bostoni építész neveztek ki, aki két év alatt helyreállította a tűzben megsérült épületrészeket, illetve megemelte a kupolát (fa kupola réz borítással), ezzel az épület elnyerte a következő húsz évben változatlan arcát.ⁱ Az épületet végül 1826-ban fejezték be, de az utóbbi közel két évszázad során több alkalommal is átépítették.

Az első jelentős bővítésre 1850-ben merült fel az igény annak okán, hogy addigra a tagállamok száma majdnem megkétszereződött, és a Capitolium már nem tudta befogadni az új szenátorokat és képviselőket.²⁰ 1851-ben Thomas U. Waltert választotta ki az akkori elnök az új épületrészek megtervezésére. Az eredetileg használt homokkő addigra már elhasználódott, emiatt az időtállóbb márványt választották fő burkolóanyagnak.

^f 7-8. kép

^g 9. kép

^h 10. kép

ⁱ 11. kép

Az épület hossza több mint kétszeresére növekedett, így a korábban emelt kupola már nem volt megfelelő az épület arányainak megtartásához. 1855-ben Walter benyújtotta tervét egy új, öntöttvas kupoláról, amely elnyerte a kongresszus támogatását. Az építkezés a korábbiakhoz képest meglehetősen gyorsan haladt egészen 1861-ig, amikor a polgárháború miatt felfüggesztették a munkálatokat. 1862-től újraindították a projektet, amit végül 1868-ban fejeztek be.

1848 és 1891 között márványteraszokkal egészítették ki az északi, nyugati és déli oldalt. Ezt követően csupán renoválási munkálatok folytak a Capitoliumban, nem épültek új terek. A következő 170 évben bevezették az elektromos áramot, a folyóvizet és a gázfűtést. Folyamatosan nagy gondot fordítanak a nyílászárók, oszlopok és díszítőelemek időnkénti cseréjére az állagmegőrzés érdekében.²¹

Az épületről

A Capitol Hill 27 méter magas, az épület további 88 méterrel emelkedik a Potomac folyó fölé.²² Elhelyezkedése is érdekes, a National Mall – mely egy tökéletes kelet-nyugat irányú tengelyen fekszik – legkeletibb pontja, így minden reggel mögötte kel fel a Nap és alkonyatkor is arany fénnel világítja meg az épületet. A Capitolium tagadhatatlanul az amerikai klasszicizmus egyik legékesebb példája. „*Grandeur, Simplicity, and Beauty*”, így nyilatkozott róla maga Washington is.²³ Az épület Washington D. C. egyik legmagasabb pontján áll, ami újszerű az európai szokáshoz képest, ahol többnyire az uralkodói palota került a város legláthatóbb pontjára.²⁴

A Capitolium remekül példázza milyen fontos eleme a klasszicizmusnak a tömegalakítás, egyik kedvelt eszköze a centrális terek ötvözése a tengelyes elrendezéssel. Az alap kompozíció egy három nagyobb tömegből álló hosszúkas épület, középen alacsony kupolával, észak és déli irányban egy-egy szárnyal a szenátus és a képviselőház számára.²⁵ A tény, hogy az amerikai kormányzati rendszer nem egy monarchikus államformából fejlődött ki, hanem már kezdetben is kétkamarás volt, már az első pillanattól fogva meghatározta az épület formáját.^{26 j}

Az épületen hangsúlyos a tömegek hierarchiája, a kupola pontosan az épület súlypontjában emelkedik ki, ezzel nyomatékosítva a központi tér jelentőségét. A kongresszusi ház esetében a központi tér a rotunda. Ennek legfontosabb ihletője kétségtelenül a római

^j 12. kép

Pantheon, vélhetően ezért is arathatott osztatlan sikert Thornton terve a többi pályaművel szemben. A Capitol elnevezés már magában hordozza a nemzet templomának gondolatát, viszont ennek ellenére a tervek főként a gyarmati házépítészet, vagy például Hallet esetében, a francia palotaépítészet alapján alakultak. Ezzel szemben Thornton az ideológiát ültette át az épület formái megjelenésébe, így nyilvánvalóvá téve a Capitol szimbolikus erejét az amerikai társadalom életében.

Homlokzat

A két főhomlokzatot a Louvre keleti kolonnádja inspirálta, ami mély benyomást tett Thornton-ra európai utazásai során. Szenvedélyesen érdeklődött az ókor építésze iránt, kiváltképp azok harmonikus arányai nyűgözték le. A 17. században épült szárny klasszicizáló barokk stílusban épült, ugyanakkor visszanyúl a római elemekhez és hűen követi a vitruviusi arányokat. Az építész számos elemet kölcsönzött a francia palotáról, ily módon viszont a főhomlokzatokon megjelenő antik hatás csupán közvetett, a franciák által újraértelmezett klasszicizmus egyik még újabb olvasata²⁷. Ezt csupán azért érdemes megjegyezni, mert az amerikai építészet ezen korai szakaszában még láthatóan erősen érvényesült az aktuális európai divat, annak ellenére, hogy ennek ellenkezője volt Washington és Jefferson célja.^k

A keleti homlokzata három nagyobb tömbre tagolható. Középen a rotundát is befoglaló eredeti épülethez két oldalt egy-egy szárny csatlakozik. Az épületrészeket oszlopos arkádsor köti össze. Bár a figyelem középpontjában a hatalmas -talán kissé túlméretezett- kupola áll, de ha a középső épületrészre koncentrálunk, még felfedezhető az ókori római templomok hatása a kompozícióban. A széles lépcsősor, az timpanonos oromzat és a korinthuszi oszlopok mind a római múltban gyökereznek nem beszélve a kissé lapos kupoláról, mely a 19. század derekáig fedte az épületet.

Mindhárom épületrészt hagyományos fejezetű korinthuszi kettős oszlopsor díszíti. A portikus szintén gyakori elem a római építészetben. Az átmeneti tér okozta fény-árnyék hatás és a karcsú oszlopok könnyedséget adnak a monumentális, nagyon szabályosan szerkesztett épületnek.

A timpanonokban a korábbi istenek és mitológiai alakok helyét a társadalmi rétegek, gazdasági szekciók és eszmék allegorikus alakjai foglalták el, ami egyértelműen jelzi, hogy a társadalom került az uralkodási hierarchia csúcsára. A középső timpanon domborműve a

^k 13. kép

Amerika Génusza nevet viseli. A rajta megjelenő középső alak Amerika megtestesülése, a mellette két oldalt elhelyezett Igazság és a Remény allegorikus alakjaival. A bal oldali oromzaton a *Demokrácia apoteózisa* című relief látható. A centrumban *A Béke megvédi a Génuszt*, amit két csoport fog közre, a *Munka ereje: Mezőgazdaság* és a *Munka ereje: Ipar*. A homlokzat jobb oldalán a *Civilizáció fejlődése* magasodik a lépcső fölé, egyik oldalt az unió megszületése előtti állapotot szimbolizáló vadászó indiánokkal, másik oldalt pedig katonákkal, kereskedőkkel, tanárokkal, akik a civilizációt hivatottak reprezentálni.¹

Nyugati homlokzat a tanulmányom szempontjából kevésbé érdekes, de mindenképp említésre méltó abból adódóan, hogy a szárnyakkal ellentétben a középső portikusz oszlopsorának szabályosságát négy oszloppár töri meg. Ez a kettőzés megfigyelhető a homlokzat pilaszterein is, nem csak a centrumban, de szárnyakon is.^m

Érdemes megemlíteni az épület belső termeiben, az oszlopcsarnokban és a Szenátus termeinek kis rotundájában található különleges korinthuszi oszlopokat. A Hall of Columns fejezeteit a szokványos akantuszlevél-sor felett egy sor amerikai dohánylevél is díszíti. Az új amerikai oszloprend Walter munkáját dicséri, a tervezés során a Szelek tornyának ikonikus oszloprendjét vette alapul. A rotundát fejezeteiről ellenben teljesen hiányoznak az akantuszlevelek, helyettük két sor dohánylevél található. Ezek tervezője Henry Latrobe, a Capitolium harmadik főépítésze, akinek teljes életműve tekinthető az amerikai építészet bölcsőjének.²⁸ Ez az apró újítás elegáns gesztus, amivel az épület az erősen európai stílus mellett megjelenít valami jellegzetesen amerikait.

Anyaghasználat

A klasszicizmus nem mutatott újat anyaghasználatban a barokkhoz képest ellenben visszatért a természetes anyagokhoz. Az épület főként téglából és homokkőből épült, a korra jellemző fából készült födécek itt is sokáig jelen voltak, például az első kupola is fából készült. A Walter által tervezett kettős kupola vasszerkezete jelentős újításnak számított a korszakban.

A burkolatot tekintve eleinte fehér homokkövet, később pedig márványt használtak. Az eltérő anyagok öregedése és elszíneződése megfigyelhető az épület központi része és a szárnyak közti színelkülönbségen. Míg középen a burkolat valóban fehér, a szárnyak inkább sárgás-barna árnyalatúak.

¹15-17. kép

^m 14. kép

Kupola

A Capitolium első állandó kupolája 1824-ben készült el Charles Bulfinch tervei alapján. A kőből, téglából és fából készült belső kupola 29 méterrel emelkedett a rotunda padlóvonala fölé, amit egy második fából készült rézzel borított kupola fedett. A Pantheonhoz hasonlóan a belső tér megvilágítását egy 7,3 méter átmérőjű opeion szolgáltatta. Fontos különbség viszont, hogy a magassága nem egyezett az átmérőjével, mint ahogy az a római templomnál megfigyelhető, így arányaiban eltér az antik mintától.

A projekt 1823-ban fejeződött be, és közel 20 évig a kupola érintetlen maradt.²⁹

1854-ben fogadták el Walter terveit az új kupoláról, aminek megvalósítását számos érv sürgette. Amellett, hogy a hatalmas épület új arányaihoz már nem illett a régi kupola, annak viseltes állapota, illetve tűzveszélyessége miatt nyilvánvaló volt, hogy egy új tűzálló változatra van szükség³⁰. Walter egy öntöttvas szerkezetű kupolát tervezett számos oszloppal és ablakkal díszítve. Az építész számára számtalan európai épület szolgált mintául köztük a Szent Péter Bazilika, a londoni Szent Pál Székesegyház, illetve a világ egyik első vasvázas kupolájával rendelkező szentpétervári Szent Izsák Székesegyház is.³¹ Az ötlet osztatlan sikert aratott, és rövid időn belül a képviselőház megszavazta annak megépítését.³²

Kupola szerkezete

A ma látható kettős kupolát a párizsi Pantheon ihlette, amit Walter 1838-ban a francia fővárosban tett látogatása során tanulmányozott. Az első kisebb kazettás, felül nyitott kupola legmagasabb pontja 55 méter. Ezt a rotunda eredeti falaira építették rá, efölé emelkedik második kupola a maga 88 méterével.

Díszítése

Az új kupola már kevéssé tartalmaz antik elemeket, az ókori szokással szemben az opeion helyett itt számos ablak biztosítja a rotunda megvilágítását. A dobot körülvevő kolonnád, illetve a lanterna díszítése is korinthuszi oszlopokból áll.³³

National Gallery of Art

A kongresszus 1937-ben hagyta jóvá egy új nemzeti galéria építését. Az eredeti épületet (ma nyugati épület) 1941-ben fejezték be John Russel Pope építész tervei alapján. A National Gallery is egy újabb értelmezése a római Pantheonnak. Ebben az időben már hódított a Beaux-arts stílus így bár a neoklasszicizmust veszi alapul, tartalmaz reneszánsz elemeket is. A választás nem véletlen, az eredeti gyűjtemény nagy része olasz reneszánsz műremekekből áll, tökéletes összhangban van a külső kialakítás a belső térben kiállított alkotásokkal.

Az épület a maga 238 méteres hosszával nagyobb, mint a Capitolium. Itt is jól megfigyelhető a centrális és a hossztengelyes terek összeolvadása. Az épületet díszítő pilaszterek a szárnyaktól befele sűrűsödnek, ami, mint egy optikai trükk, a kisebb tömegektől a legnagyobb felé vonzza a tekintetet. A középpontban a National Mall-ról széles lépcső vezet a főbejáratig. A homlokzat 12 oszlopából 10 a külső sorban helyezkedik el, míg az maradék kettő a három ajtót fogja közre. Az ión oszlopokon túl más díszítőelem nem található az épületen, a timpanon is dísztelen.

A Nemzeti Galéria burkolataként rózsaszín tennessee-i márvány hét különböző árnyalatát használták fel. Megfigyelhető a vertikális és a horizontális árnyalatváltozás is. Alulról fölfelé haladva a burkolat rózsaszínből csaknem fehérre vált, a legvilágosabb természetesen a kupola. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy az oszlopok kívülről befelé haladva egyre halványabb színt vesznek fel. Ez a játék az árnyalatokkal ad némi könnyedséget a nagy tömegeknek, illetve tovább erősítik az épület centrális jellegét.³⁴

Emlékművek a 19-20. század fordulóján

Az emlékművek, mint épülettípus újjászületése a 19. század kezdetére datálható. A megerősödött polgárságban kialakult az igény a szabadságot, egyenlőséget és nemzeti egységét reprezentáló szimbólumokra. Az emlékművek jó alternatívának bizonyultak, legtöbbször ezen felvilágosult eszméket követő, és a polgári réteg javát szolgáló államférfiak tiszteletére emelték őket.³⁵ A tény, hogy számtalanszor alkalmaztak ókori templomokat mintaként az emlékművekhez, nem csak a kor közízlésével magyarázható. Azzal, hogy egy ilyen épületet egy ember számára szenteltek fel, nem csak az adott személyt, de az egész társadalmat és annak fő alapeszméit is a szentség pódiumára emelték. A kompozíció fő eleme egy gyakran monumentális szobor, ami további párhuzamként értelmezhető az ókori görög templomokkal³⁶

Jefferson Memorial

A Jefferson Memorialt John Russel Pope amerikai építész tervezte 1925-ben az Egyesült Államok harmadik elnökének tiszteletére.

Az épület szerkezetét tekintve első pillantásra szinte teljesen megegyezik a római Pantheonnal. Pope előszeretettel értelmezte újra az épületet ahogy az a National Gallery of Art-nál is megfigyelhető. Ez a műve még letisztultabban és elegánsabban alkalmazza az ókori mintákat. A Pantheon mellett a Jefferson által tervezett Virginiai Egyetem rotundája volt a fő ihletforrás.

Az épület alaprajza 50 méter átmérőjű kör és magassága is ugyanennyi, így a Pantheonhoz hasonlóan ez is egy képzeletbeli gömb befoglaló tere. A timpanonos portikuszt egy széles márványlépcső egészíti ki. A bejárat ión oszlopsora felett az oromzaton a Függetlenségi Nyilatkozat megfogalmazására felkért öt alapítóatya domborműve látható, természetesen Thomas Jeffersonnal a közepén. A kolonnád nem csak a fő homlokzaton hangsúlyos, körbefut az egész épület körül, így összesen 38 oszlop díszíti.

Legfőbb különbség azonban a római templom és az emlékmű között, hogy ez előbbi teljesen zárt, csupán a kupola tetején lévő opeionon keresztül jut be fény, ellentétben a memoriallal, amit a négy fő égtáj fele nyitott kettős (a legkülső kolonnáddal együtt hármas) oszlopsor szegélyez. A Pantheonnal ellentétben az oszlopok korinthuszi helyett ión fejezettel rendelkeznek. A kazettás mennyezeten itt nem található opeion. Az kör centrumában Jefferson 5,8 méter magas szobra áll.

A külső burkolat és a kupola vermonti márvány, a belső georgiai fehér márvány, a kazettás mennyezet viszont mészkőből készült.³⁷

Lincoln Memorial

A National Mall nyugati végét lezáró Lincoln emlékművet 1920-22 között emelték az Egyesült Államok 16. elnökének tiszteletére. Azóta is népszerű turistalátványosság, de sokszor használták polgárjogi vagy faji különbségekkel foglalkozó csoportok szimbolikus központként. Itt hangzott el 1963-ban Martin Luther King Jr. „Van egy álmom” beszéde.³⁸

1867-ben merült fel először az ötlet egy nemzeti emlékmű felállítására. A lokáció szimbolikus, az épület a Capitolium-Washington Monument tengelyen helyezkedik el. A kiírt tervpályázatra számos mű érkezett a kor legnagyobb építészeitől, nyertesnek végül Henry Bacon ötletét választották.

A 33 méter magas, 57,8 méter hosszú és 36,1 méter széles épület az antik görög templomok mintájára épült. A bejáráshoz vezető lépcsősor első szakasza az emlékműhöz tartozó tükröző medence szélétől indul és a Lincoln Memorial Circle útig tart. További 58 lépcső vezet az emlékmű bejáratához, melyet két tenessee-i márványból faragott támpillér fog közre. A Memorialt 36 dór oszlopból álló perisztíl veszi körül, melyek görög hagyomány szerint kissé befelé dőlnek, ellensúlyozva a nagy tömegek okozta robosztus hatást. Az oszlopok száma szimbolikus jelentéssel bír, Lincoln halála idején a szövetséghez tartozó tagállamok számára utal.

Az oszlopsor feletti frízekbe a 36 állam neve és az unióhoz való csatlakozásuk dátuma van vésve. Az államokat kettős koszorús medalionok tagolják. A tetőtér frízén pedig az épület felszentelésekor a szövetséget alkotó 46 állam neve olvasható. A frízt pálmaleveles füzérek díszítik. Bár az emlékmű reflektál az athéni Parthenonra, mégsem tekinthető teljes mértékben mintának, mivel az emlékmű teteje teljesen lapos, tengelyessége pedig a hagyományos hosszirányú helyett keresztirányú. Konkrét példa az antik építészetből nem maradt fent ehhez hasonló épületre, de Vitruvius írásaiból tudjuk, hogy a templomépítészet korai szakaszában akadt rá precedens.³⁹

Összegzés

A National Mall megszámlálhatatlan különböző rendeltetésű épület otthona. A múzeumok, emlékművek, hivatalok két évszázad alatt formálták a National Mall arcát a ma látható formára, ám ennek ellenére mégis kialakult valamiféle egységes stílus, látkép.

Összességében megfigyelhető, hogy a legkorábbi korszakokban keletkező épületek még igencsak az európai mintákra támaszkodva elevenítik fel az antik világ stílusjegyeit. A Capitoliumnál, ami az egyik legelső példa az ilyen léptékű projektekre az Egyesült Államokban, számos esetben megfigyelhetők barokk és reneszánsz elemek. Az első szint kvadrátköves díszítése, a nyugati homlokzat boltíves ablaksora, de a kettős kupola is eltér a megszokott ókori mintától.

A későbbiekben viszont a Mall épületein megfigyelhető egyfajta egyszerűsödés az elrendezésben és a részleteképzésben egyaránt. Bár tömegalakítás szempontjából az első két vizsgált épület, a Capitolium és a National Gallery nagyon hasonló, ez utóbbi díszítettsége merőben elmarad a Kongresszusi Ház mögött.

A két emlékmű már csak funkcióját tekintve is más, de puritánságuk szembetűnő az európai társaikhoz képest. Különösen a Lincoln Memorial, ami az egyik legelső épülettípus legkorábbi fajtáját veszi alapul, a lapos tetős görög templomokat.

Ez a fajta „időutazás” melyet átélhetünk a National Mall-on sétálva, az oszloprendeken is megmutatkozik. Kezdetben a korinthuszi oszloprend volt az uralkodó, de a Capitoliumtól nyugat felé haladva az ión stílus válik uralkodóvá, és a park végpontjában a Lincoln Emlékmű dór oszlopai zárják a sort.

Így tehát mondhatjuk, hogy az idő múlásával Amerika egyre korábbra nyúlt vissza az antik világ építészetében keresve és felhasználva annak legelső és legegyszerűbb stílusjegyeit.

Ez a fajta felhasználása az ókori elemeknek szokatlan az európai felfogáshoz képest, ahol az építészek kifejezetten ódzkodtak az effajta „stílusmásolástól”, ami leginkább abból eredeztethető, hogy a kontinens rengeteg, valódi antik épülettel büszkélkedhet. Az alkotók emiatt az újítás lehetőségét keresték a görög-római stílusban. Amerikában ezzel szemben szimbolikus jelentése miatt meghonosodhatott a stílus a maga eredeti formájában.

Ugyanakkor az újításoktól sem mentes teljesen, de ez a díszítés helyett leginkább a térelrendezésben és a tömegalakításban nyilvánul meg. A legszembetűnőbb példa erre, hogy

miként alkalmazták három különböző féle módon a római Pantheont által nyújtott mintát. A Capitolium és a National Gallery of Arts-nál ez igen hasonló, mindkét esetben az épület szívébe helyezték el a rotundát. A Jefferson emlékmű nyitottságával már eltér az eredeti példától. Ugyan Valamennyi felsorolt épület más funkcióval rendelkezik, de ettől függetlenül mindhárom számára megfelelő alapul szolgált egy római pogány templom, a Pantheon. Ennek fényében mondhatjuk, hogy ezek az évezredes építészeti hagyományok ma sem veszítették el funkcionalitásukat és esztétikus megoldásul szolgálhatnak a nagy praktikusságot igénylő épületek tervezésénél, ahogy ezt az amerikaiak is felismerték.

Tekinthetünk úgy az építészetükre, mint az európai antik „másolatára”, de tanulmányom legfőbb célja volt bemutatni, hogy szó sincs másolásról, csupán a stílus egy szorosabb értelmezéséről. Amerikától, révén, hogy egy másik kontinensről beszélünk, nem elvárható, hogy az európai szabályokat kövesse. A történelmi és ideológiai tényezők, valamint a földrajzi és politikai helyzet egyaránt befolyásolta az „amerikai stílus” kialakulását. De talán a legfontosabb, hogy az Újvilág mindig a népek olvasztótégelye volt, a Föld minden tájáról érkeztek emberek a jobb élet reményében, magukkal hozva saját szokásaikat, vallásukat, eszméiket, így az egységes nemzeti stílus spontán kialakulása teljesen lehetetlen volt és lesz is mindig. A hangsúly tehát nem a formai elemeken, hanem a mögöttes gondolaton van, miszerint a demokrácia és a szabadság égisze alatt egyesülhet a társadalom, hogy egy élhetőbb világot hozzanak létre.

Építész életrajzok

Thomas Jefferson

1743-ban született Virginiában angol és skót nemesi felmenőkkel büszkélkedő családba. Kezdetben magántanároktól tanult, majd tizenhat éves korától a williamsburg-i College of William & Mary egyetem diákja volt. Ez idő alatt főként matematikát, metafizikát és filozófiát tanult, megismerkedett a felvilágosodás nagy gondolkodóival, közülük John Locke gyakorolta rá a legnagyobb hatást. Egyetemi évei alatt fejlesztette nyelvtudását, köztük a franciát és a görögöt. Két évvel később 1762-ben már diplomát szerzett.

Jefferson már gyermekkorától fogva élénk érdeklődést mutatott a könyvek iránt. Nem csak filozófiai, de természettudományi, jogi politikai témában is sokat olvasott.⁴⁰ Élete során három jelentős könyvgyűjteményt halmozott fel. Első könyvtára csupán kétszáz kötetből állt, de megsemmisült egy tűzvészben. A következőtől, ami csaknem 6500 kötetet foglalt magába, 1814-ben vált meg amikor eladta a könyvtárát az Egyesült Államok kormányának, miután a britek felgyújtották a Library of Congress-t és a teljes gyűjtemény a tűz martaléka lett. Halálakor nagyjából 2000 könyv volt a birtokában.

Aktívan részt vett a függetlenségi háborúban, illetve a Függetlenségi Nyilatkozat szövegének megfogalmazása is jórészt az ő érdeme. 1776 július 4-én egyike volt annak a hét alapítóatyának, akik aláírták az Amerikai Egyesült Államok függetlenedését kimondó dokumentumot. 1785-től francia nagykövet, 1790-től külügyminiszter, 1797-től pedig alelnök John Adams mellett. 1801-ben megnyeri az elnökválasztást, és két cikluson keresztül marad az elnöki pozícióban.⁴¹

Ezután visszavonult a politikai élettől és 1819-ben, 76 évesen megalapította a Virginiai Egyetemet, ami az első vallási és egyházi befolyástól mentes felsőoktatási intézmény volt a történelemben. Számos más jelentős eredménye mellett sokan ezt tekintik élete fő művének. Nem csak az egyetem alapgondolata, – egy közfinanszírozásból fenntartott intézmény, ami elérhető minden társadalmi réteg számára – de a fizikai megvalósulása is Jeffersonnak köszönhető, ő tervezte az egyetem épületeit.⁴²

Jeffersoni építészet

A Jeffersoni stílust tekinthetjük a klasszicizmus/neopalladianizmus amerikai változatának mely nagyjából 1790-től vált meghatározóvá a 19. század első harmadáig bezárólag. Ebben az időszakban még nem léteztek amerikai iskolák, ahol építészeti oktattak, így Jefferson autodidakta módon, könyvekből és klasszikus építészeti tervek tanulmányozásával képezte magát. Legnagyobb hatással Andrea Palladio *Négy könyv az építésetről* című műve volt rá hatással. Alkotásain gyakran megfigyelhetők olyan stílusjegyek, amiket előszeretettel alkalmaztak más építészek a későbbi amerikai középületeken parktikusságuk vagy esztétikusságuk miatt.

Ezek közé tartozik a hosszan elnyúló szimmetrikus szárnyakkal kiegészített központi tér, ami Palladio kedvelt szerkesztési módja volt. Ugyanez az elrendezés figyelhető meg a Capitoliumnál és a National Gallery of Arts-nál is.

A timpanonos homlokzat az oszlopos portikusszal szinte minden későbbi középületen felbukkan a Jeffersont követő korszakokban is. Ezek általában fehér színűek voltak, ahogy a legtöbb klasszicista épület is. Ma már tudjuk, hogy az ókori épületeket, különösen a párkányzatot és az oszlopfejezteket színesre festették, gyakran aranyozták is, ám ezek lekoptak az évezredek során. Mivel a hajdani európai civilizációk épített emlékeinek feltárása nagyjából ebben az időszakban indult el, vélhetően ez az információ még nem volt tudott, így a színválasztást leginkább a mintául szolgáló épületek jelenlegi állapota és a felhasznált anyagok természetes színe befolyásolta.⁴³ Ugyanakkor ezen épületek beltereiben megannyi példát találhatunk festett oszlopokra.

Jefferson legfőbb művei közé tartozik a Virginia State House, a Virginiai Egyetem rotundája és saját otthona Monticello is.

Az Egyesült Államok harmadik elnöke nem csak saját stílusa révén alkotott maradandót, de meghatározta az irányt, ami a következő évszázadokban uralkodó volt az amerikai építészetben. Ez leginkább a Capitoliumnak köszönhető, aminek bár nem ő volt a tervezője, a projekt egyik legfontosabb vezetőjeként és kritikusaként főleg az ő ízlése érvényesült. Mikor 1803-ban kinevezte Henry Latrobe-ot főépítésznek, lényegében megalapozta a görög hagyományokon alapuló neoklasszicizmus elterjedését az Államokban. Charles Bulfinchet – a Capitolium későbbi főépítészt – pedig személyesen patronálta

európai utazásai során, hogy az ifjú építész a lehető legjobban elmélyülhessen az ókori építészet tanulmányozásában.

A palladizmus leginkább az római építészet jegyeit veszi alapul, így került az antik ezen változata egy európai reneszánsz stílus közvetítésével Amerikába. Az tehát, hogy a klasszicizmus/neoklasszicizmus/Beaux-Arts és az ehhez hasonló, az antikvitásból táplálkozó építészeti stílusok ilyen meghatározó váltak az Újvilágban, több egymástól független tényező összjátéka. S bár a korszak divatját erősen befolyásolták a különböző historizáló irányzatok, ez csupán módot adott a benne rejlő lehetőségek kiaknázására. Nem vitathatjuk el azonban Jefferson érdemeit, aki nem csak népszerűvé tette magát a formát, de az erős polgárság eszményét is elültette az amerikai társadalom elméjében.

Pierre Charles L'Enfant

1754 született Párizsban egy Pierre L'Enfant egyetemi tanár, festőművész és Marie Leullier gyermekeként. 1771 és 1776 között művészetet tanult a Királyi Akadémián, majd csatlakozott az amerikai függetlenségi háborúhoz a lázadók oldalán. Lafayette márki alatt szolgált, mint hadmérnök.⁴⁴

A függetlenségi háború után mélyépítő céget alapított, építészként pedig a New York-i városháza tervei szereztek neki hírnevet.⁴⁵ 1789-ben csatlakozott a szabadkőművesekhez.⁴⁶ 1791-ben Washington elnök megbízta az új szövetségi főváros terveinek elkészítésével. André Le Nôtre munkái, különösen Versailles-i kertjei erősen befolyásolták a főváros terveit. Ez leginkább annak köszönhető, hogy Washington tervezője Le Nôtre -nél tanult tájépítészeti.⁴⁷ L'Enfant sokkal grandiózusabbnak képzelte az Államok új közigazgatási központját és mivel nem volt hajlandó változtatásokat eszközölni az eredeti elképzelésén, három évvel később leváltották. Jóval később, 1846-ban mégis visszatértek a terveihez, mert komoly városszervezési problémák adódtak a bővítések és átépítések miatt. Így kétségtelen, hogy L'Enfant tekinthető Washington atyjának.

1792-ben kastélyt tervezett Robert Morris szenátornak ám annak anyagi csődje miatt a projekt sosem fejeződött be. Először 1812-ben ajánlottak professzori állást neki a New York állambeli West Point-i Egyesült Államok Katonai Akadémiáján, de visszautasította. Végül 1813 és 1817 között mégis betöltötte a posztot. 1825-ben hunyt el.⁴⁸ 2008-ban szobrot kapott a Capitolium szoborcsarnokában⁴⁹

Dr. William Thornton

Dr. William Thornton 1759-ben született Nyugat-Indiába egy brit kvéker közösségben.⁵⁰ Egészen fiatalon küldték tanulni Angliába, ez idő alatt az anyaországban élő rokonai gondoskodtak róla. Tehetsége a képzőművészetekhez korán megmutatkozott, de kvéker életfilozófia, miszerint hasznos életet kell éni, megkövetelte egy hivatás választását. Ennek hatására tanult végül orvosnak és patikusnak.⁵¹ A rajzolás egyetemi éve alatt sem hagyta abba, bár főként az állat- és növényvilágot választotta témájának. 1781-től Edinburgh-ban tanult, s a város kétségtelenül nagy hatást gyakorolt későbbi művészetére. Ebből az időből számos táj és épületvázlat maradt fent. A következő években Londonban folytatta tanulmányait majd diplomázása után beutazta kontinenst. Néhány Párizsban töltött év után hazament Tortollára majd Pennsylvaniába költözött.

1789-ben nyújtotta be első építészeti tervét a Philadelphiai Library Company építészeti pályázatára, amit végül meg is nyert.⁵² 1790-ben ismét hazalátogatott, itt értesült a Capitoliumra kiírt tervpályázatról. Szerencséjére a beérkezett pályaművek közül végül nem választottak, így engedélyt kapott utólag, 1793-ban benyújtani a pályázatát. Thomas Jefferson külügyminisztert és George Washington elnököt is lenyűgözték a tervei. A következő időkben gyakran kértek tőle tanácsot más közigazgatási- és lakóépületekhez. 1799-ben John Tayloe ezredesnek tervezett házat, egy másik ismertebb alkotása a Tudor Place, amit Washington elnök unokájának és családjának tervezett.

1787-től az Amerikai Filozófiai társaság tagja 1802-től a Szabadalmi Hivatalt vezette, posztját megtartotta egészen 1828-ban bekövetkezett haláláig.⁵³

Benjamin Henry Latrobe

Benjamin Henry Latrobe 1764-ben született Angliában. Apja morva tiszteletes volt, jó kapcsolatokkal rendelkezett ahhoz, hogy fiának megfelelő oktatást biztosítson. Tanulmányait Szászországban kezdte, 1783 körül döntött az építész hivatás mellett, vélhetően Karl von Schachmann báró hatására, aki az ifjú Latrobe-ot mentorálta németországi tanulmányai során. Mérnöki tanulmányait John Smeatonnál folytatta, építészetet Samuel Pepys Cockerellnél tanult.⁵⁴ Ebben az időben jelent meg egy új építészeti mozgalom Carl Gotthard Langhans (a Brandenburgi Kapu építész) vezetésével. Az új szemléletmód visszanyúl a vitruviusi

formáig, arányokig, hagyományokig. 1787-ben tanulmányi útra indul, bejárja egész Európát és számos különböző stílussal megismerkedik. A neoklasszicizmus addigra már aranykorát éli, Párizsban a Pantheon befejezéséhez közeledik.⁵⁵

1796-ban emigrált Amerikába, az első hivatásos amerikai építészként tartják számon.⁵⁶ Kezdetben Virginiában telepedett le majd Philadelphiába költözött. Első jelentős munkája a Bank of Pennsylvania volt, amit 1807-ben tervezett. Ez volt az egyik legelső görög klasszicista stílusú épület az Egyesült Államokban, amit számos más hasonló épület követett a következő évszázadban. Bár legszívesebben az antik görög építészetből merített ihletet a neogótika sem állt tőle távol. Az 1807 és 1836 között álló Philadelphia bank is gótikus jegyeket viselt. 1803-tól a Capitolium főépítészeként felügyelte a munkálatokat, kis megszakítással 1817-ig maradt pozíciójában. Annak ellenére, hogy legtöbbször ezen munkája miatt ismerik, érdemei koránt sem érnek véget a Kongresszusi Házzal. 1804-től az amerikai haditengerészet főmérnöke, ő tervezte Washington csatornarendszerének egy részét és több más közlekedési projektben is részt vett.⁵⁷

Az amerikai neoklasszicizmus kialakulását sokan Latrobe nevéhez kötik, Bank of Pennsylvaniát az első „American Greek Revival” stílusú épületként tartják számon. John Summerson brit építészettörténész szerint Latrobe *„Összeházasította az angol neoklasszicizmust az jeffersoni neoklasszicizmussal és ettől a pillanattól kezdve ezen új stílus nemzeti formát öltött”*⁵⁸

Élete utolsó éveit New Orleansban töltötte, nevéhez köthető a teljes csatornázási rendszer megtervezése. 1820-ban sárgalázban hunyt el.⁵⁹

Charles Bulfinch

Charles Bulfinch 1763-ban született Bostonban. Tanulmányait a Boston latin School-ban és a Harvard Egyetemen végezte, 1787-ben szerzett mesterdiplomát. 1785-től 1788-ig Európa országait járta, stílusára nagy hatást gyakoroltak Andrea Palladio reneszánsz építész alkotásai, és erősen érdeklődött a neoklasszicista irányzat után is. Thomas Jefferson egyfajta patrónusként egyengette útját Európában.⁶⁰

Visszatérve Amerikába a következő 10 évben számos magánlakást és középületet és templomot tervezett főként Bostonban. Igyekezett fejleszteni a város infrastruktúráját, ő tervezte a bostoni börtönt és az University Hallt a Harvard Egyetem számára. Leghíresebb megbízása (a U.S. Capitol után) a Massachusetts Statehouse volt.⁶¹ 1818 és 1829 között

felügyelte a Capitolium építését.⁶² Szolgálati ideje alatt befejeződött a szárnyak helyreállítása, saját tervei alapján befejezte az épület rotundáját és kupoláját, ami az az 1860-as évekig érintetlen maradt. Ő volt az utolsó építész, aki a Capitolium építésének első szakaszán dolgozott.

Bulfinchet az első amerikai születésű építésznek tartják számon.⁶³ 1844-ben halt meg szülővárosában.⁶⁴

Thomas Ustick Walter

Thomas Ustick Walter 1804-ben született Philadelphiában. Apja mellett már igen fiatalon kőművesként dolgozott, így érdeklődése hamar az építészet felé fordult.⁶⁵ Kezdetben a Franklin Intézetben tanult matematikát, fizikát majd William Strickland ismert építész mentorálásával sajátította el az építészet és a műszaki rajzolás alapjait. 1830-ban nyitott saját építészirodát, jelentősebb munkái közé tartozik a Moyamensing Prison Philadelphiában és West Chester első presbiteriánus temploma, philadelphiai Girard College. ⁶⁶ 1857-ben közreműködött American Institute of Architects alapításában melynek később elnöki posztját is betöltötte.

1851-től volt a Capitolium főépítésze, nevéhez fűződik az új oldalszárnyak megtervezése de legjelentősebb alkotása az új kupola, ami a Walter által tervezett kisebbet váltotta fel. A Capitolium nagyjából ebben az időben nyerte el végleges formáját. 1865-ben lemondott és rövid időre visszavonult ám később anyagi gondjai miatt újra dolgozni kényszerült. 1873-tól 1887-ben bekövetkezett haláláig a philadelphiai városháza építésének főasszisztense volt.⁶⁷ Építészeti eredményeiért Latrobe mellett ő is helyet kapott a Kongresszusi Könyvtár fő olvasótermének bejáratát díszítő mozaikon. ⁶⁸

John Russel Pope

1874-ben született New Yorkban. A Columbia egyetemen tanult majd a római American Academi diájaként két évig utazott Görögországban és Itáliában tanulmányozva az antik építészetet. Ezt követően beiratkozott a párizsi École des Beaux-Arts-ba, hogy tovább csiszolja tudását a klasszikus építészet területén.

1905-ben nyitotta meg saját építészirodáját, A magánházak mellett számos középületet tervezett, például a washingtoni Nemzeti Galériát, vagy a New Yorki Természettudományi Múzeumot, de talán emlékműveiről ismerik a legtöbben. Ő tervezte a Jefferson Memorialt és

a Roosevelt Memorialt is.⁶⁹ Számos javaslatot benyújtott a Lincoln-émlékműre kiírt pályázatra is ám az első díjat végül Henry Bacon vitte el.

A klasszicista stílus mellett a neogótikus stílusban is jelentőset alkotott például a Barnch House.

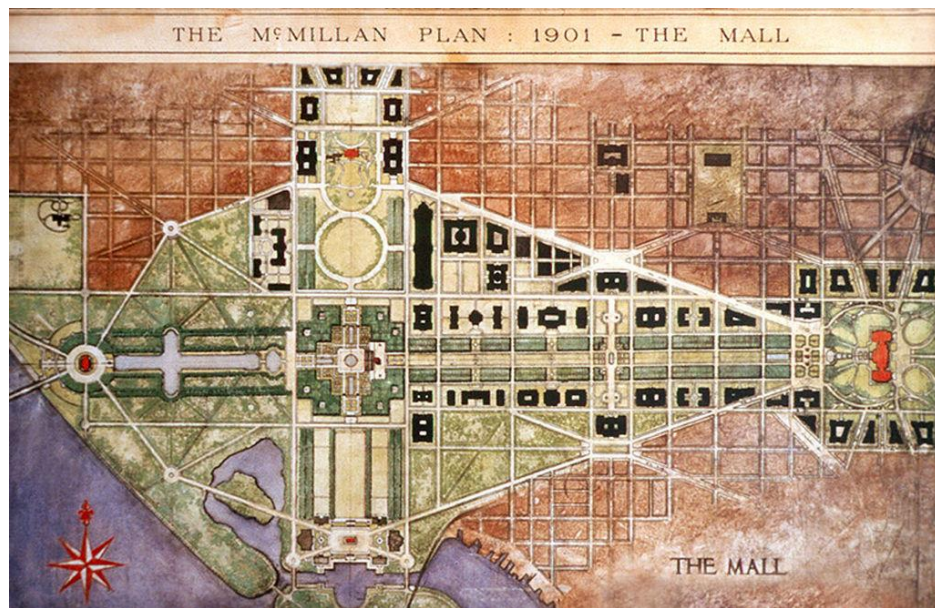
Képjegyzék

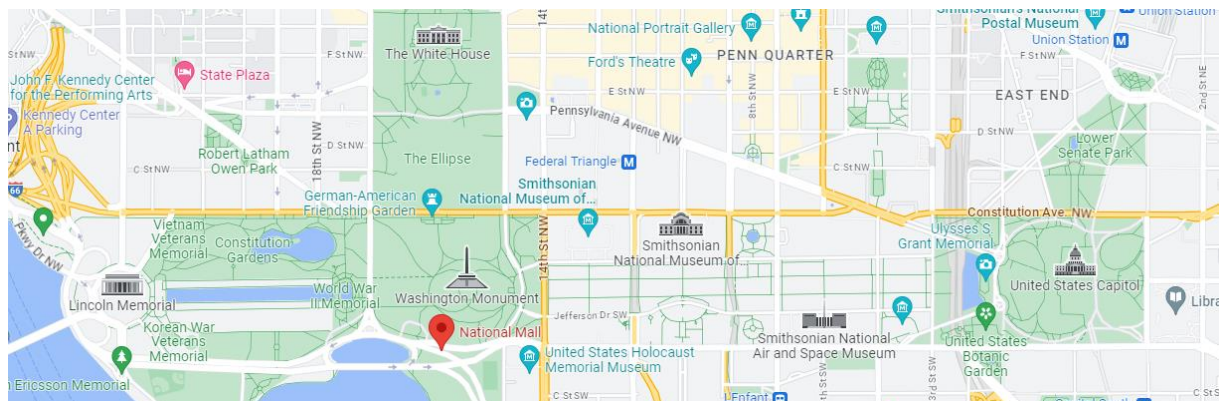
1 Forrás: www.economist.com - Washington eredeti területe

2 Forrás: Library of Congress - L'Enfant városterve

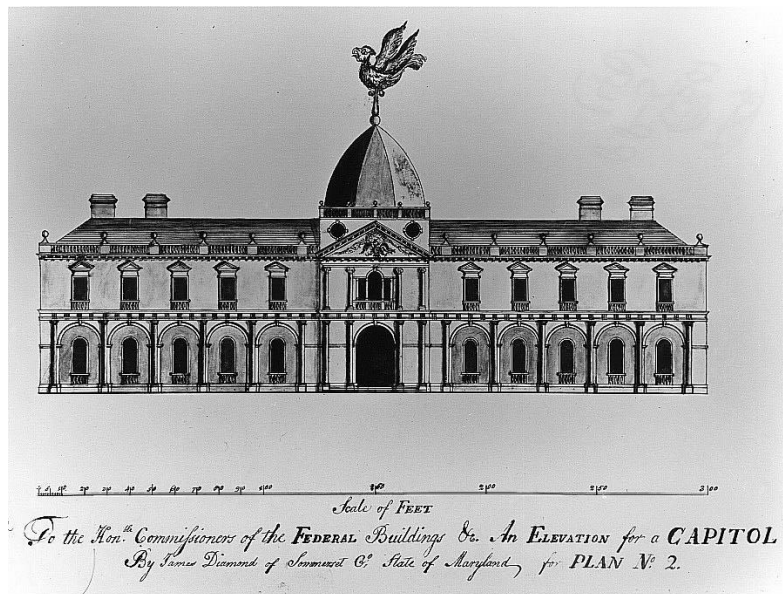

3Forrás: National Capital Planning Commission - McMillan-terv

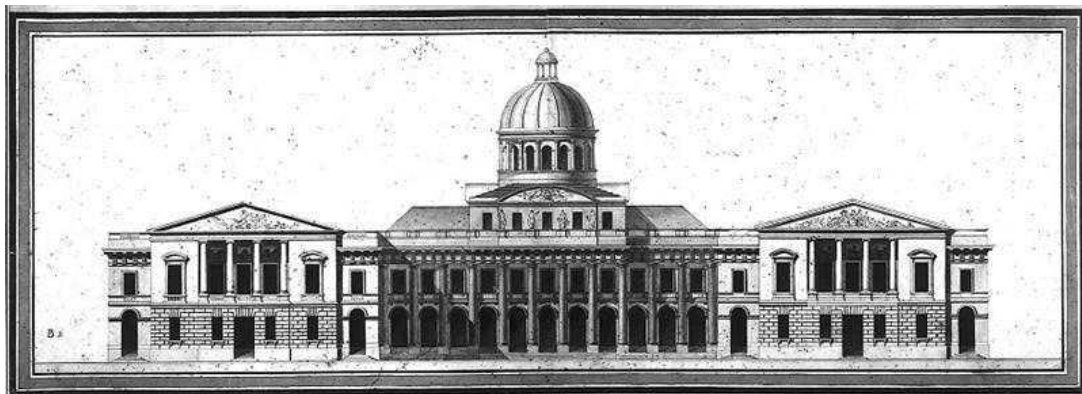

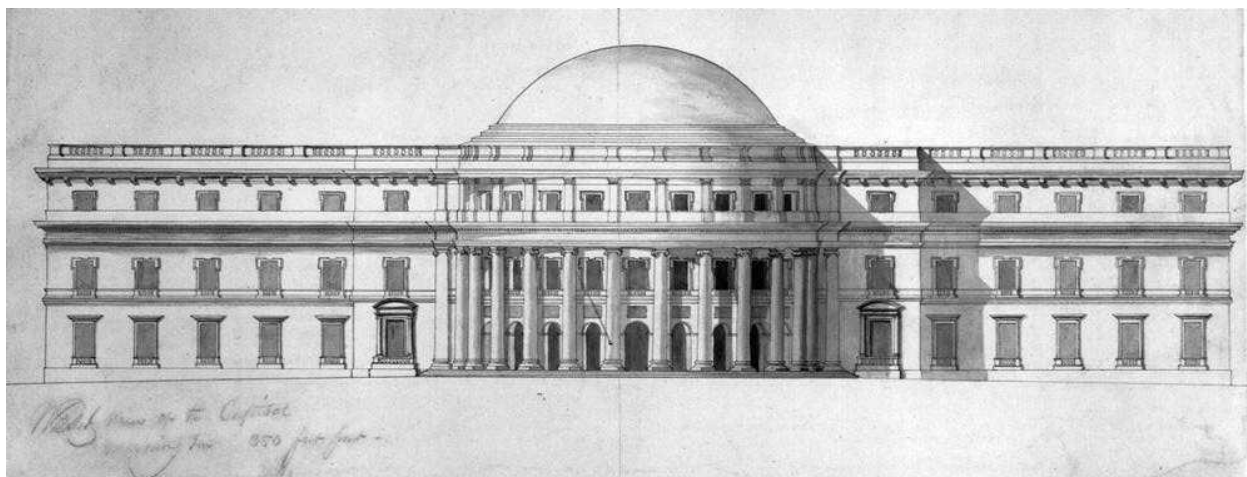
4 Forrás: National Park Service - National Mall látképe madártávlatból középen a Capitoliummal

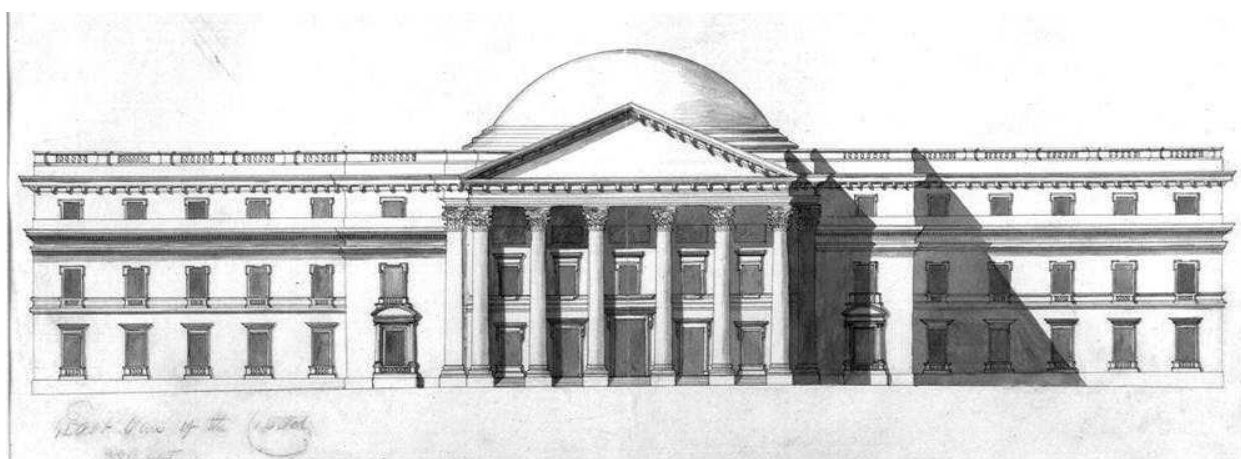
5 Forrás: Library of Congress - James Diamond pályaműve a Capitolium tervpályázatára

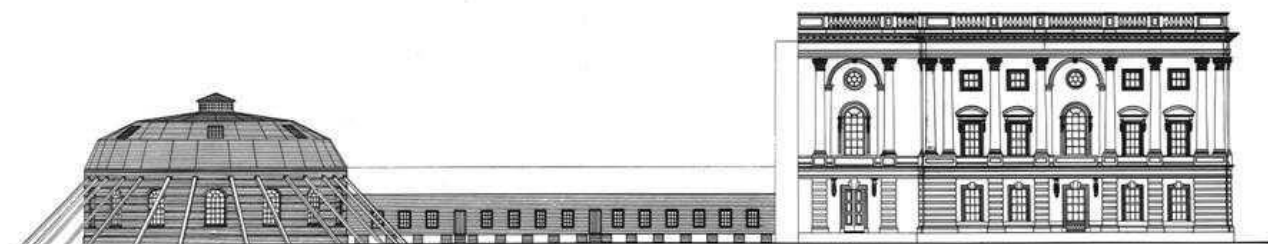
6 Forrás: Library of Congress - Stephen Hallet pályaműve

7 Forrás: Library of Congress - Thornton győztes tervének nyugati homlokzata

8 Forrás: Library of Congress - Thornton győztes tervének keleti homlokzata

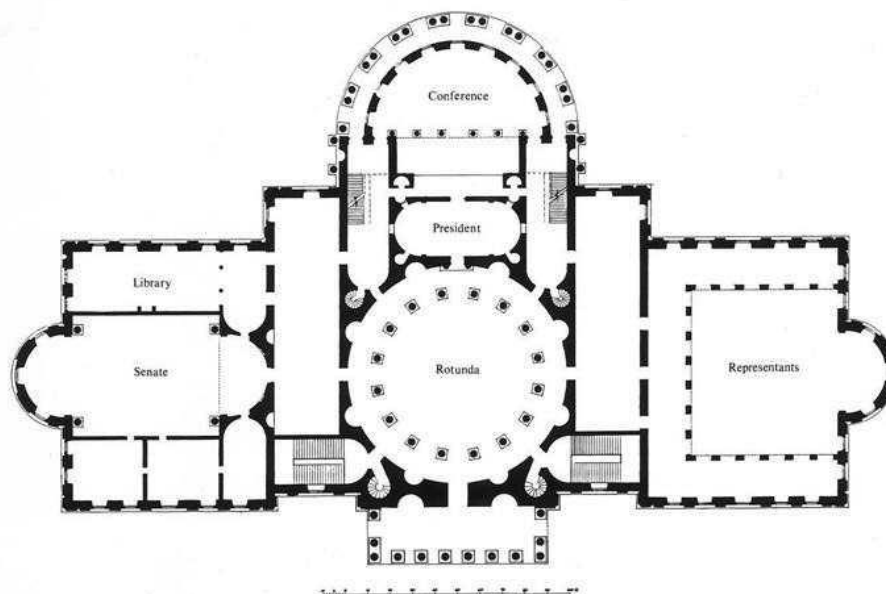
9 Forrás: Library of Congress – A Capitolium állapota 1804-ben, az északi szárny befejezése után. A déli szárnyat sokáig egy ideiglenes kör alakú épület helyettesítette, a két épületrészt fahíd kötötte össze.

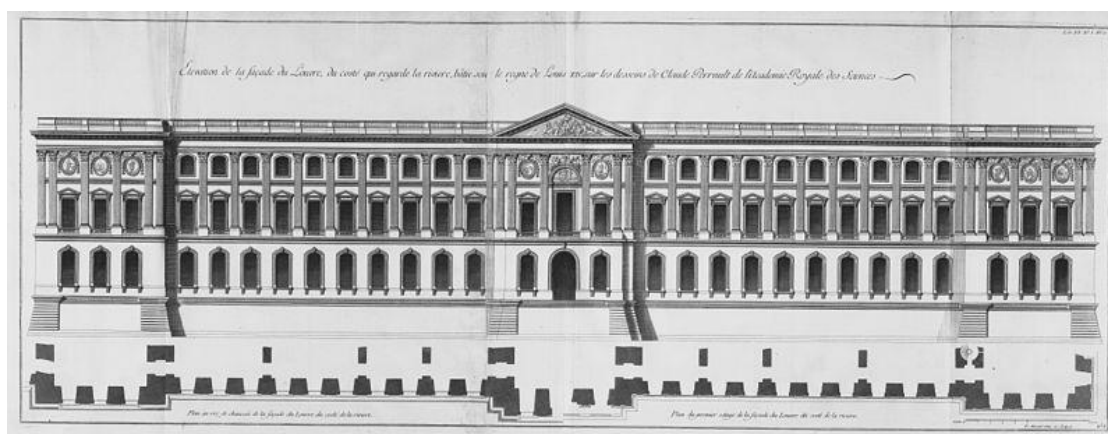
10 Forrás: Library of Congress – A Capitolium 1914-ben. Az 1912-ben Washingtonot megtámadó katonák felgyújtották az épületet ezzel hátráltatva az építkezést. Látható, hogy eddigre már megépült a déli szárny, viszont sem a rotunda, sem az azt lefedő kupola nem állt még ekkor.

11 Forrás: Library of Congress – A Capitol keleti homlokzata 1846-ban az építés első ciklusának befejezése után. A képen a Bulfinchféle kupola látható.

11 Forrás: Library of Congress – A Capitolium eredeti alaprajza. Középen a rotunda alakjában felismerhető a Pantheon hatása az épületre.

12 Forrás: Kyoto University Library – Louvre keleti homlokzata

13 Fotó: Martin Falbisoner – A Capitolium keleti homlokzata napjainkban. A képen megfigyelhető a felhasznált anyagok különböző mértékű elszíneződése.

14 Fotó: Martin Falbisoner - A Capitolium nyugati homlokzata

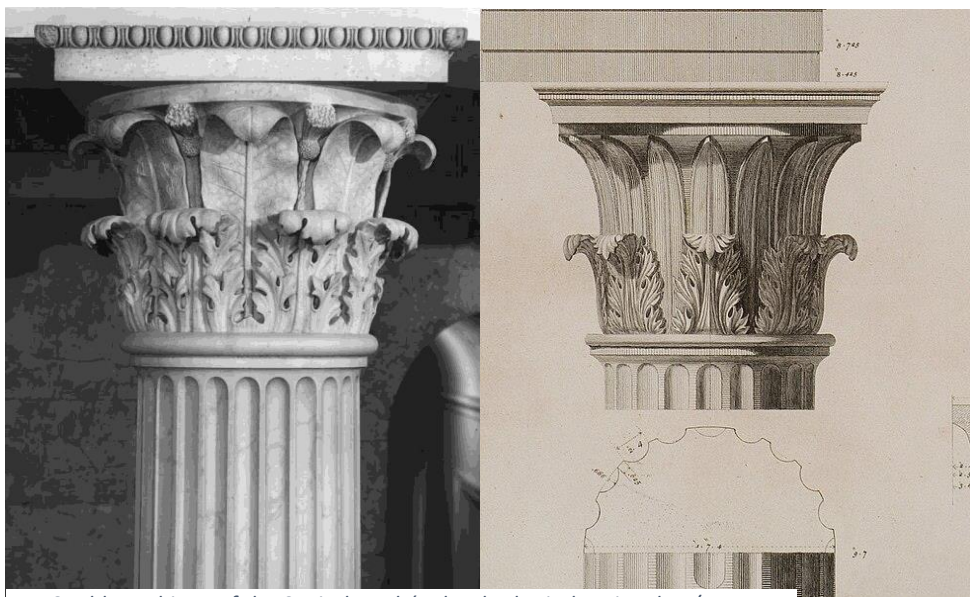
15 Forrás: Architect of the Capitol - Genius of America

16 Forrás: Architect of Capitol - Progress of Civilisation

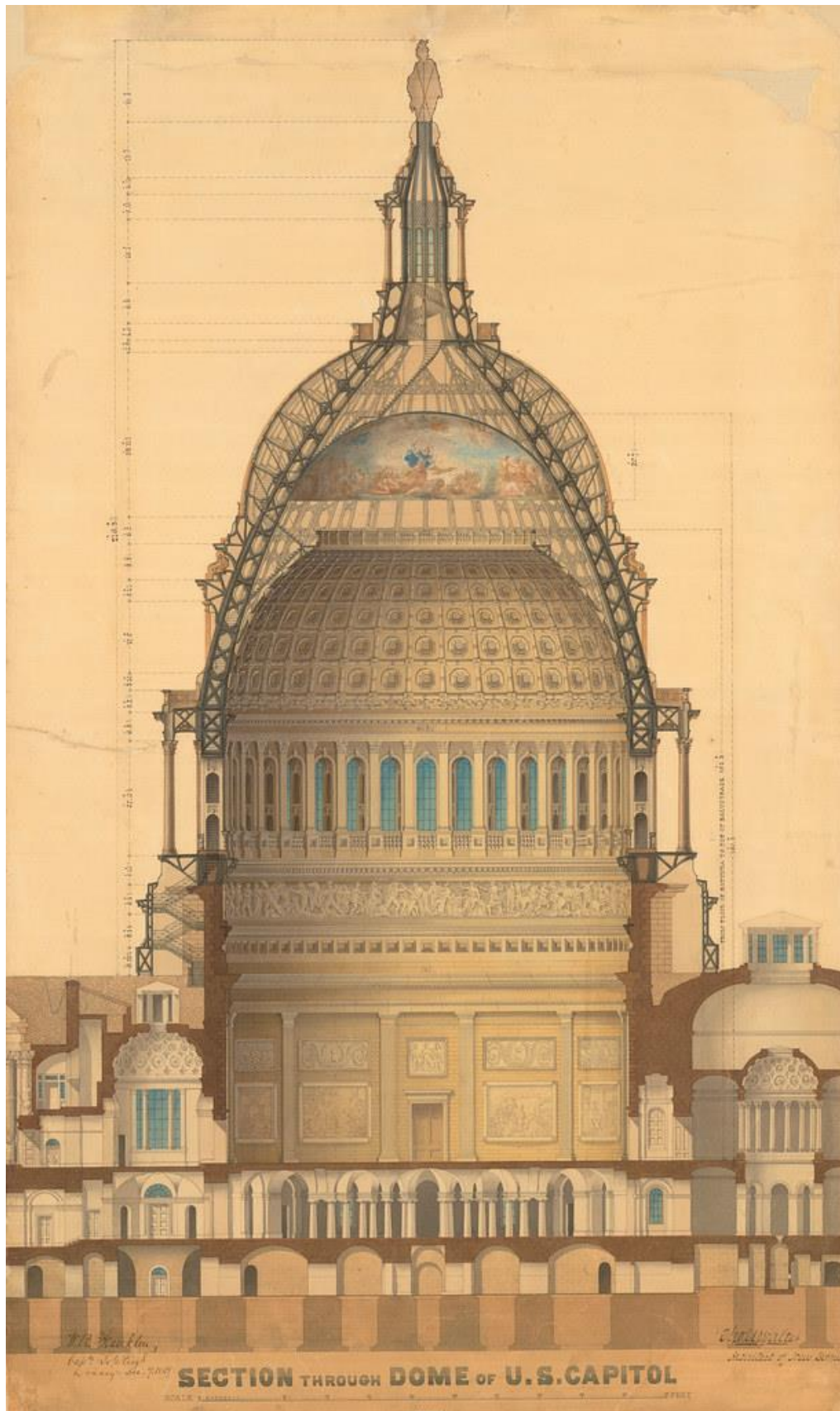
17 Forrás: Architect of Capitol - Apotheosis of Democracy

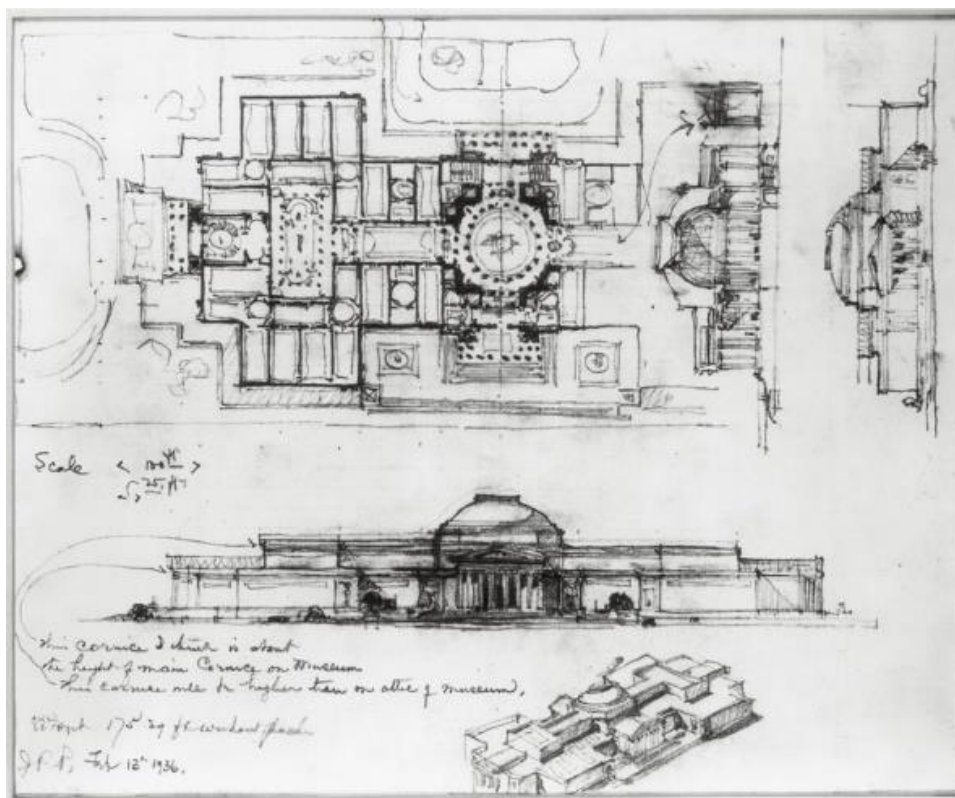
18 Jobb: Architect of the Capitol - Dohányleveles korinthoszi oszlop / James Stuart – Szelek tornya oszloprend

19 Architect of the Capitol - A kis rotunda dohányleveles oszlopai

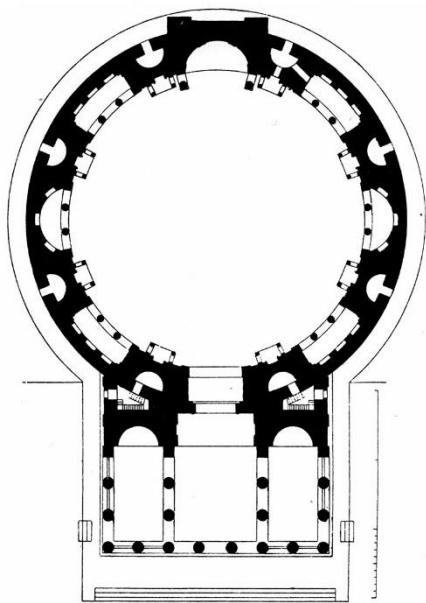
20 Architect of the Capitol - A Walter fële kupola metszetrajza

21 National Gallery of Art, Gallery Archives – Pope koncepció rajza a Nemzeti Galériáról

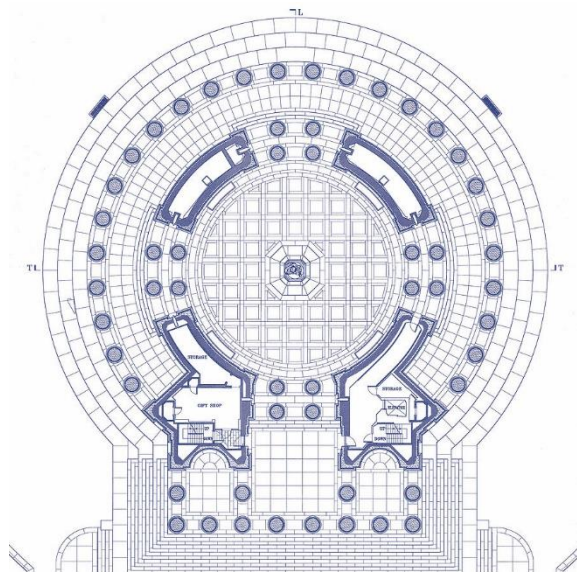

22 Fotó: Abigail Constantino – National Gallery of Arts nyugati épülete. A függőleges és hosszirányú tónusváltás leginkább a lépcső és az épület többi eleme közt figyelhető meg.

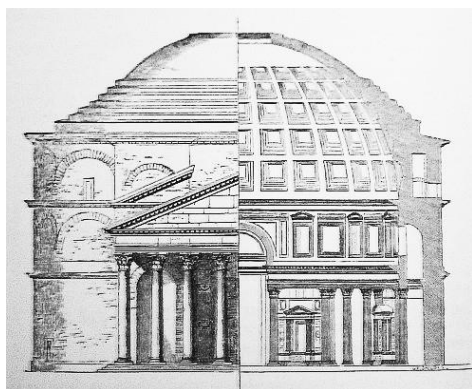

12. ROM: PANTHEON.

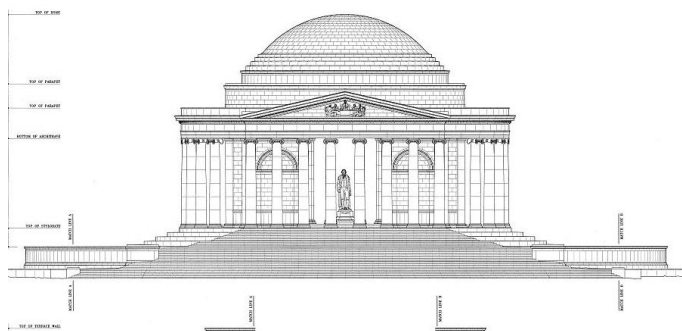
23 Georg Dehio Gustav von Bezold – A Pantheon alaprajza

24 Library of Congress – A Jefferson Memorial alaprajza

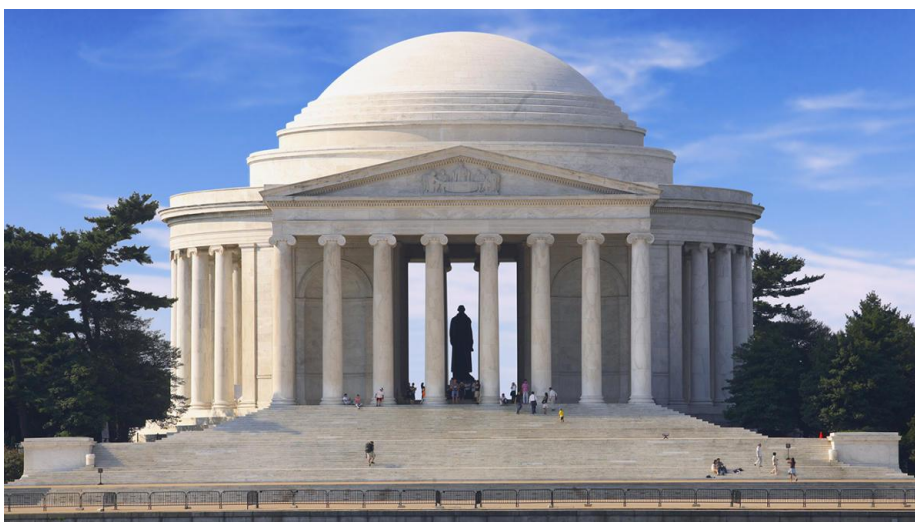
25 James Ferguson - Pantheon metszet/homlokzat

26 Library of Congress - Jefferson Memorial homlokzat

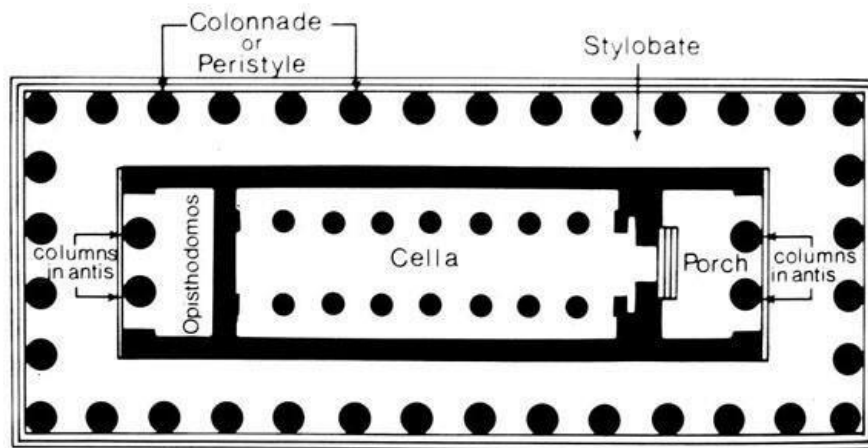
27 Fotó: Expedia - Jefferson szobra a Memorial centrumában

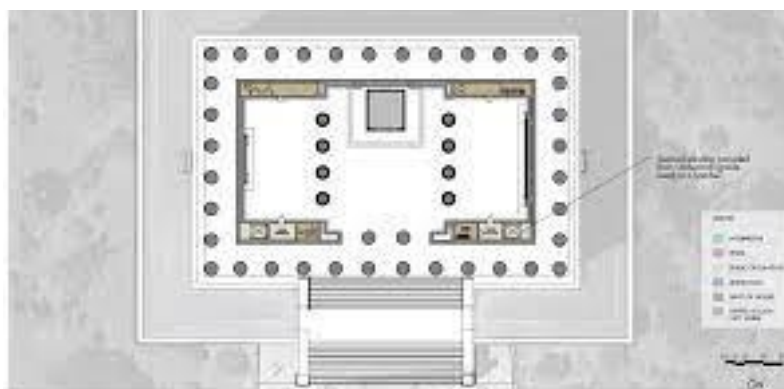
28 Fotó: Getty Images - Jefferson Memorial homlokzata

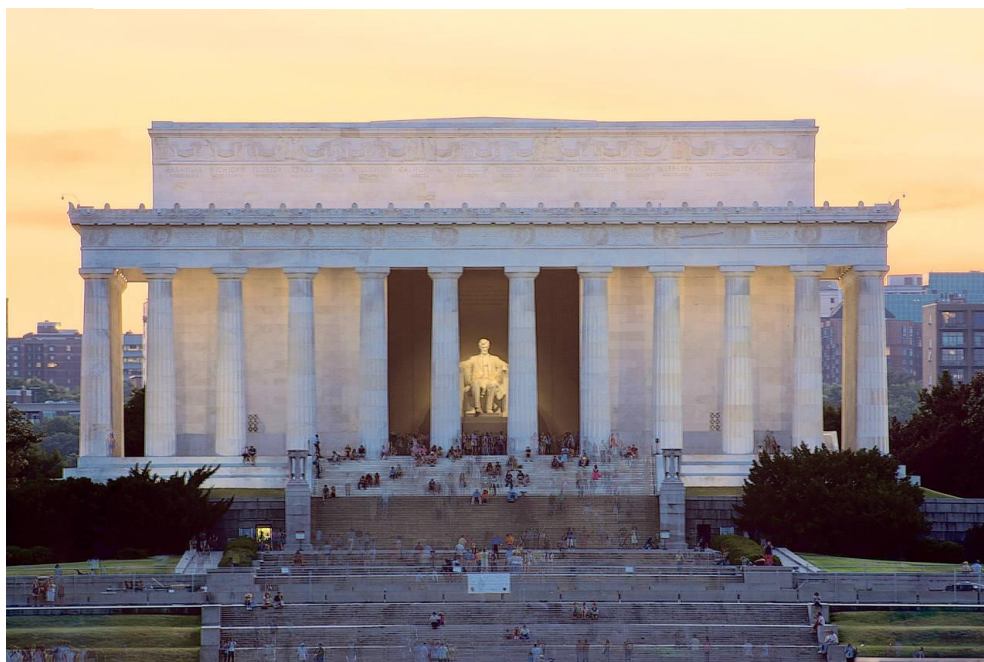
29. Fotó: National Park Service – A Jefferson Memorial Madártávlatból

30 Hagymásnyos téglalap alaprajzú görög templom perisztíllel

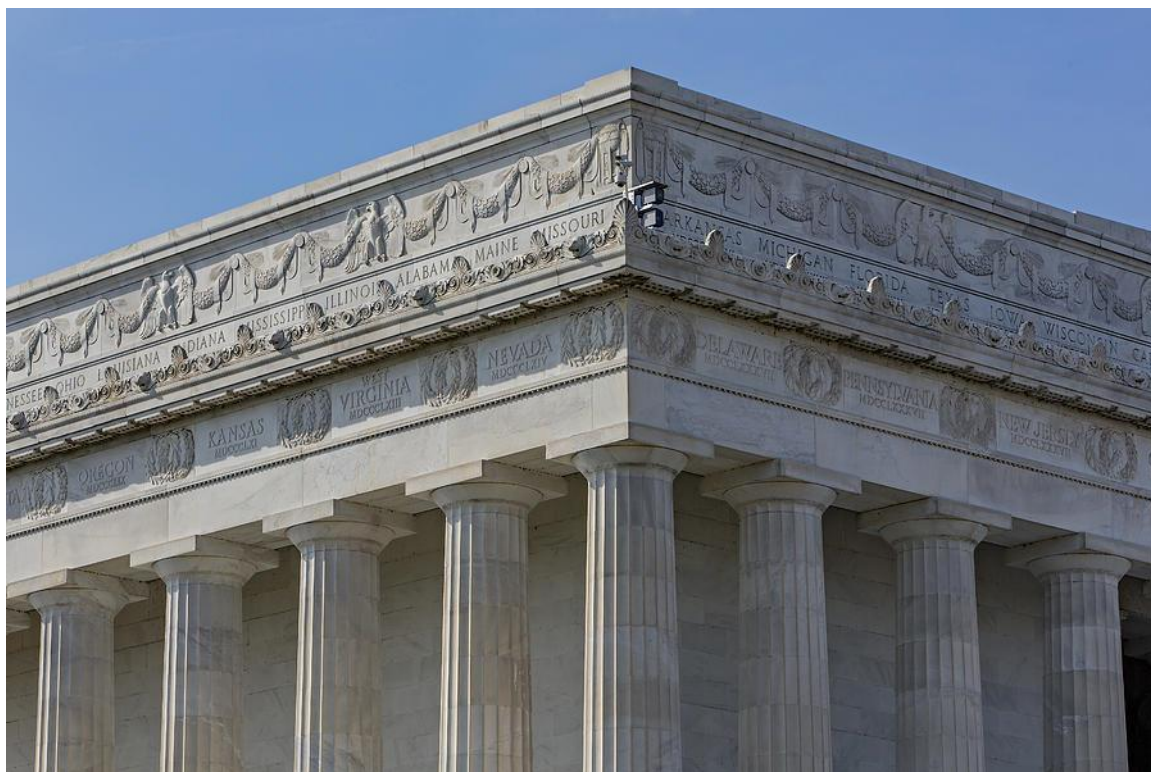
31 National Park Service - A Lincoln Memorial alaprajza

32 Fotó: Getty Images - A Lincoln Memorial homlokzata

33 Fotó: Flickr - Frízek a Lincoln Memorial homlokzatán

34 Fotó: Susan Candelario – A Lincoln Memorial egyik sarokpontja

Források

-
- ¹ Bank of Pennsylvania/University of Virginia/
² (Miklós, Historizmus - Az építészet története, 2016) 10. o
³ (Miklós, Historizmus - Az építészet története, 2016) 15. o.
- ⁴ (Miklós, Historizmus - Az építészet története, 2016)
⁵ Constitution of the United States. National Archives and Records Administration
⁶ Madison, James: The Federalist No. 43. The Independent Journal. Library of Congress, 1996. április 30
⁷ Crew, Harvey W., William Bensing Webb, John Wooldridge. Centennial History of the City of Washington, D. C.. Dayton, Ohio: United Brethren Publishing House, 103. o.
⁸ Get to know D.C.. The Historical Society of Washington, D.C., 2004.
⁹ The L'Enfant and McMillan Plans. National Park Service.
¹⁰ <https://www.loc.gov/resource/g3850.ct000091?r=-0.425,0.063,1.41,0.561,0>
¹¹ The Improvement Of The Park System Of The District of Columbia: Report by the United States Congress: Senate Committee on the District of Columbia and District of Columbia Park Commission, Washington, D.C.: Government Printing Office, o 12
¹² *Federal Writers' Project* (1937). "The Capitol: History and Construction of the Capitol" o210
¹³ Hahn, Thomas (1984). The Chesapeake & Ohio Canal: Pathway to the Nation's Capital. Metuchen, NJ: Scarecrow Press 142. o.
¹⁴ <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/a-brief-history-of-pierre-lenfant-and-washington-dc-39487784/>
¹⁵ Gutheim, Frederick A.; Lee, Antoinette J. (2006). Worthy of the Nation: Washington, D.C., from L'Enfant to the National Capital Planning Commission
¹⁶ Ürögdi György: Róma, 66. oldal
¹⁷ Ürögdi György: Róma, 68. oldal
¹⁸ <http://real.mtak.hu/122612/1/Az%20Orszaghaz%20epulete.pdf>
¹⁹ Glenn Brown: History of the United States Capitol, 7-9. oldal
U.S. Government Printing Office, 1900
- ²⁰ <https://www.visitthecapitol.gov/education-resource/evolution-capitol>
²¹ <https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/buildings-grounds/capitol-building/history>
²² The Capitol, Terry Allan Hicks, Marshall Cavendish, 2007. jan. 30. - 40 oldal
²³ <https://founders.archives.gov/documents/Washington/05-12-02-0044>
²⁴ <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/a-brief-history-of-pierre-lenfant-and-washington-dc-39487784/>
²⁵ <https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/buildings-grounds/capitol-building/history1>
²⁶ Sisa József, Az Országház építése és művészete, Országház könyvkiadó, Budapest, 2020, o. 693
²⁷ <https://www.loc.gov/rr/print/adecenter/essays/B-Thornton.html>
²⁸ Részletek a tanulmány végén az életrajzban
²⁹ Allen, William C. (2001). History of the United States Capitol: A Chronicle of Design, Construction, and Politics. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office. 146-147 o.
³⁰ Allen, William C. (2001). History of the United States Capitol: A Chronicle of Design, Construction, and Politics. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office. 225 o.
³¹ The Capitol Dome, U.S. Capitol Visitor Center
³² <https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/buildings-grounds/capitol-building/capitol-dome>
³³ Allen, William C. (2001). History of the United States Capitol: A Chronicle of Design, Construction, and Politics. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office. 226 o.
³⁴ <https://sah-archipedia.org/buildings/DC-01-ML16>
³⁵ Kalmár Miklós : AZ ÉPÍTÉSZET TÖRTÉNETE 22. o.
³⁶ Például a Zeusz-szobor Olimpiában vagy Pallasz Athene szobra az atheni Parthenonban.
³⁷ <https://sah-archipedia.org/buildings/DC-01-ML10>
³⁸ <https://www.nps.gov/linc/learn/historyculture/memorial-features.htm>
³⁹ <https://sah-archipedia.org/buildings/DC-01-ML11>
⁴⁰ Meacham, Jon. Thomas Jefferson: The Art of Power. Random House Publishing Group, 6-7. o
⁴¹ <https://www.monticello.org/thomas-jefferson/jefferson-s-three-greatest-achievements/the-declaration/jefferson-and-the-declaration/>
⁴² Peterson, Merrill D. (1960). The Jefferson Image in the American Mind. University of Virginia Press.
⁴³ <https://www.newyorker.com/magazine/2018/10/29/the-myth-of-whiteness-in-classical-sculpture>
⁴⁴ "Pierre Charles L'Enfant | French engineer and architect | Britannica". www.britannica.com
⁴⁵ Jusserand, Jean Jules (1916). Major L'Enfant and the Federal City. pp. 137–195
⁴⁶ <https://web.archive.org/web/20171231220214/https://scottishrite.org/about/media-publications/journal/article/the-masonic-career-of-major-pierre-charles-lenfant/>

-
- ⁴⁷ https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/fodors/top/features/travel/destinations/unitedstates/washingtondc/fdrs_feat_167_8.html
- ⁴⁸ Berg, Scott W. (2007). *Grand Avenues: The Story of the French Visionary Who Designed Washington, D.C.* o. 181-182.
- ⁴⁹ Lang, Marissa (February 27, 2020). "Congress accepts statue of Pierre Charles L'Enfant, ending 12-year standoff with the District"
- ⁵⁰ Frary, Ihna Thayer (1969). *They Built the Capitol*. Ayer Publishing. ISBN 0-8369-5089-5.
- ⁵¹ Stearns, Elinor; Yerkes, David N. (1976). *William Thornton: A Renaissance Man in the Federal City*. American Institute of Architects Foundation. Retrieved 27 June 2013.
- ⁵² ⁵² Frary, Ihna Thayer (1969). *They Built the Capitol*. Ayer Publishing. ISBN 0-8369-5089-5.
- ⁵³ "William Thornton". American Philosophical Society Member History. American Philosophical Society. Retrieved 14 December 2020.
- ⁵⁴ <https://www.aoc.gov/about-us/history/architects-of-the-capitol/benjamin-henry-latrobe>
- ⁵⁵ Hamlin, Talbot (1955). *Benjamin Henry Latrobe*. Oxford University Press.
- ⁵⁶ Roth, Leland M. (1993). *Understanding Architecture: Its Elements, History and Meaning* (First ed.). Boulder, CO: Westview Press. pp. 117–18,
- ⁵⁷ Carter II, Edward C. (1971–1972). "Benjamin Henry Latrobe and the Growth and Development of Washington, 1798–1818". *Records of the Columbia Historical Society*. 139., 41
- ⁵⁸ Summerson, John (1993). *Architecture in Britain, 1530 to 1830: 1530–1830*. Yale University Press, 522–527 o.
- ⁵⁹ Latrobe, John H.B. Jr. "Latrobe Family"
- ⁶⁰ Louis Kronenberger (editor), *Brief Lives: A Biographical Guide to the Arts* (1972 edition), p. 104.
- ⁶¹ <https://www.aoc.gov/about-us/history/architects-of-the-capitol/charles-bulfinch>
- ⁶² Bryan, John M.; Mills, Robert (2001). *Robert Mills: America's First Architect*
- ⁶³ Bryan, John M.; Mills, Robert (2001). *Robert Mills: America's First Architect*
- ⁶⁴ <https://www.aoc.gov/about-us/history/architects-of-the-capitol/charles-bulfinch>
- ⁶⁵ Frary, Ihna Thayer (1940). *They Built the Capitol*. Ayer Publishing. p. 201.
- ⁶⁶ Mason, George C. Jr. (1888). "Memoir". *Proceedings of the ... Annual Convention of the American Institute of Architects*. 21–22: 101–108.
- ⁶⁷ <https://www.aoc.gov/about-us/history/architects-of-the-capitol/thomas-ustick-walter>
- ⁶⁸
- ⁶⁹ Placzek, Adolf K. *Macmillan Encyclopedia of Architects*